

RUSIJA U DOBA PUTINA

Politkovskaya, Anna S. (2008.) *Putinska Rusija*. Zagreb: SysPrint.
Prevela Branka Savić. 280. str.

"*Jedan mrtav čovjek je tragedija, milijun mrtvih ljudi je - statistika*"¹. Kroz brutalni mozaik ljudskih života na dvjesto osamdeset zabranjenih stranica knjige *Putinska Rossija*, Ana S. Politkovska oprimjerila je riječi Josifa Staljina.

Knjiga ubijene ruske novinarku podijeljena je na osam poglavlja, Post scriptum i predgovor urednika Pavla Kalinića. Politkovska je bila ratna reporterka lista *Novaya gazeta*, aktivistica za ljudska prava, gorljiva kritičarka autokratske politike Putinove vlade. Dobitnica Svjetske nagrade Amnesty Internationala za novinarstvo na području ljudskih prava, ubijena je 7. listopada 2006. godine.

Prvo poglavlje "Vojska moje zemlje" započinje pričom o № U-729343. Sinovi Rusije, kročivši iza željezne ograde vojne strukture, postaju ništa drugo doli puki brojevi. Politkovska nam kroz prvo poglavlje ocrta zatvorska pravila ropskoga sustava vojske putinskog vremena. Drugim čečenskim ratom i dolaskom na vlast bivšeg vođe Savezne službe sigurnosti, reforma vojske započeta u vrijeme predsjednika Jeljcina, promijenila je smjer i dodatno dehumanizirala odnos spram "ljudskog materijala" Ruske armije.

Vojnici su u potpunosti podčinjeni časnicima, njihovim maštovito okrutnim disciplinskim mjerama, svakodnevnom psihičkom i fizičkom ponižavanju. Činjenica da je usred rata, samo u jednoj godini, od disciplinskog batinanja preminulo više od pet stotina vojnika, pokazuje da nehumanost nije tek izniman izgred pokojeg časnika, već priroda uređenih

hijerarhijskih odnosa unutar vojske. Pružajući uvid u pisma obiteljima upućena s bojišnice, transkripcije intervjua koje je vodila s majkama poginulih i ubijenih vojnika, odvjetnicima i upraviteljicom Volgogradske oblasne organizacije "Majčinsko pravo", Tanjom Zozuljenko, Politkovska pokazuje kako nad pojedincima u vojsci ne postoji nikakav pravni nadzor. Vojska u Rusiji nije samo zakon, već je u pravnoj praksi stavljena iznad zakona.

Godine 1920. osnovana je Sveruska izvanredna komisija za borbu protiv kontrarevolucije, spekulacije i sabotaže. Njena produžena ruka učinkovito djeluje i devet desetljeća poslije. U borbi protiv ilegalnih naoružanih skupina, federalne specijalne postrojbe provode antiterorističke operacije i na temelju pouzdanih informacija kojekakvih informatora uhićuju građane Rusije. Nestali pod okriljem mraka, prije čitanja optužnice i sudskog procesa, uhićeni prvih tjedana kao da ne postoje. Za vrijeme tog prvog istražnog postupka, kombinacijom batina i psihotropika, iznuđuju se priznanja. Priznanja podrazumijevaju optuženikov potpis na praznom listu papira na kojem glavni istražitelj poslije upisuje prigodan tekst. Tako je sastavljena optužnica i protiv Islama Hasuhanova, jednog od glavnih aktera poglavlja "Naše najnovije srednjovjekovlje ili ratni zločinci cijele Rusije".

Dvije su kategorije "suvremenih ratnih zločinaca". Prva kategorija obuhvaća one koji su zaista ratovali, bilo pripadnici federalne vojske bilo čečenski borci, a drugu skupinu čine naprosto Čečeni. Drugo poglavlje pripo-

¹ Josif Visarionovič Džugašvili-Staljin.

vijeda o dva života, dva suđenja, dva ideološka zločina. Autorica ovdje rekonstruira događaje od trenutka uhićenja do izricanja presude, detaljno citirajući iskaze svjedoka sa suđenja i izvode iz sudskih zapisnika. Reforma pravosuđa slijedila je primjer reforme vojske započete za vrijeme predsjednika Jeljcina i kratkotrajne demokratizacije društvenih struktura. Nakratko oživljava u vrijeme predizborne kampanje pod parolom "zakon iznad svega" i tada zamire. Presedan čini druga priča, presuda pukovniku Juriju Budanovu za zločine počinjene u Čečeniji tijekom Drugog čečenskog rata. Presedan, jer heroji Rusije ne odgovaraju za ratne zločine pred vojnim sudovima. Za njih odgovara druga kategorija zločinaca, ona s početka poglavlja.

Kaznenopravni sustav u Rusiji koristi se iznuđenim priznanjima, nepostojećim svjedočima, nanovo oživjelom "psihijatrijom po političkoj narudžbi", a za svaki od tih zločina na optuženičkoj klupi Ane Politkovske sjedi Vladimir Vladimirovič Putin.

"Tanja, Miša, Lena, Rinat..." naslov je trećega poglavlja. U novijoj povijesti Rusije, ističe autorica, tri puta su počinjala nova vremena "postsovjetskog prostora". Prve promjene započele su nestankom ideologije u vrijeme pada SSSR-a. Drugi put krahom ekonomije, takozvanim *defaultom* 1998. godine, kada su državna i privatna poduzeća izbjegavala formalni stečaj. Treći put kada je Putin postavljen na mjesto premijera. Novi režim poznate sovjetske naravi struktura moći dao je poticaja kapitalizmu, korupciji i pojavi "partnomenklature". Nomenklatura, upravljačka skupina državnih činovnika koja se do financijske moći probija kroz privatizaciju, zakon i red sadašnjeg režima uz pomoć mafijaškog patronata.

Imena iz naslova poglavlja skrivaju bliske prijatelje Ane Politkovske. Poput većine svojih sugrađana, kroz grč i krv oni "žive sudbinu

svoje zemlje". Prikazujući njihove životne priče tijekom tri perioda promjena, autorica nam ocrtava mehanizme društva obavijene nostalgijom za dobom sovjetskog režima koji ipak plodonosno funkcioniraju u "putinskom kapitalizmu".

U četvrtom poglavlju, naslova "Provincijske priče: divlja privatizacija uz blagoslov države", autorica propituje mehanizme nastanka i održanja korupcije i tihu borbu protiv organiziranog kriminala u ruskom društvu. Putina je do kremljanske fotelje slijedila čitava sila podobnika koja se vremenom povećavala penetrirajući pritom u najviše organe vlasti. Kako to već biva u većini postkomunističkih zemalja, ukorak s demokratizacijom, privatizacijom, jačanjem ekonomije i širenjem tržišta na Zapad, stvaraju se nova pravila. Tu Politkovska uočava tri razine koje mora prijeći onaj koji baci oko na bogatstvo i položaj. Prvo je potrebno domoći se državne imovine, potom redovito podmazivati državne službenike i nikako ne zaboraviti na prijatelje u pravosuđu. Poželjno je i povremenim naručenim uklanjanjem protivnika potaknuti potporu okoline.

U zimi 2003. godine irkutski su komunalci polugama odvojili beživotno tijelo nasmrtnog veterana Drugoga svjetskog rata od zaleđenog poda njegovog doma. Čitavu zimu nije radilo grijanje. Državna komunalna služba "zagubila" je novac građana. Vlast i opozicija su uobičajenim floskulama izrazile zabrinutost tapšajući jedni druge po glavi. Na drugom kraju Rusije, u raskoši carske palače, Putin je ugostio Blaira, Chiraca i ostalu svjetsku političku elitu strateški naglašavajući važnost njegove vlade u borbi protiv međunarodnog terorizma. Naime, otkriva Politkovska, bližio se kraj njegova (prvog) mandata i uz oligarhe, FSB i uralmaševsku mafiju, potrebna mu je bila podrška većeg kalibra.

"Provincijske priče o svemu i svačemu", peto poglavlje knjige, prikazuje osebujan jaz

između prijestolnice i provincije Rusije. Iako naglašava razlike u (ne)kvaliteti života, pod površinom elementarnih suprotnosti, autorica upozorava na "pravu Rusiju" na prostranstvima provincije, Rusiju koja "drugačije diše".

Na poluotoku Kamčatki nalazi se "flotila" Pacifičke flote. Politkovska je u malom naselju Ribačje, najpoznatijem vojnom naselju zatvorenog tipa, vodila razgovor sa zapovjednikom atomske podmornice "Viljučinsk", poručnikom Aleksejem Dikijem. Ribačje je svojevrsni nuklearni štit države, opremljeno najsuvremenijim naoružanjem i kako autorica opisuje "ono je simbol i avangarda ruske nuklearne flote" (str. 197.). Tu se nazire ne samo vojnička, već i izrazito specifična percepcija društvenog djelovanja. Okruženi s jedne strane atomskim reaktorom, a s druge raketno-nuklearnim oružjem, vojnici na podmornici "Viljučinsk" služe domovini, a ne političkim vjetrovima. Iako prihvaćaju nužnost "demokratskih kretanja", gotovo ideologijski i beskompromisno, u srcu bijede i siromaštva, služe vojnom aparatu.

Na kraju petoga poglavlja ponovo se nalazimo u Moskvi. Točnije, u podmoskovskoj oblasti, u "reliktnom" nacionalnom parku pod zaštitom zakona. Politički visokorangirani "novorusi" odlučili su postati vlasnicima nacionalnog rezervata, staništa rijetkih i vrijednih biljnih i životinjskih vrsta koje namjeravaju zamijeniti luksuznim apartmanskim naseljem. Ekolozi su uložili tužbu koja je sadržavala dvadesetak točaka izravnog kršenja zakona, tražeći privremenu obustavu gradnje. Sutkinja kojoj je dodijeljen slučaj, zakazala je prvo ročište mjesecima poslije, nakon sječe šume i početka građevinskih radova.

Prikazom okolnosti razaranja čitavog ekosustava, uz oštru osudu ekocida, Ana Politkovska upozorava na pravila igre pravno-političkog sustava vladavine ruskih oligarha. "Svi ogranci vlasti razumiju šuštanje novčanica" (str. 212.) i pravna borba eksperata protiv

nelegalne gradnje i bespravne sječe nacionalnih endemskih vrsta svodi se na poluglasno negodovanje lokalnih "zelenih" umirovljenika. I dok su odvjetnici Vrhovnog suda Rusije u Moskvi rješavali "pitanje šuma", premetajući pune kese iz džepa u novo luksuzno apartmansko naselje, tisuću hektara nacionalnog bogatstva nestalo je pod šumom građevinskih strojeva.

Šesto poglavlje knjige nosi naslov "'Nord-Ost', novija priča o uništavanju". "Nord-Ost" je naziv mjuzikla čija se premijera odigrala u moskovskom kazalištu, 23. listopada 2002. godine, prilikom koje je skupina čečenskih terorista kao taoce zatočila čitavu glumačku postavu i gledatelje. Vlada je ubrzo okončala opsadu, eliminirajući novim kemijskim oružjem i otmičare i dvjestotinjak talaca. Moskovskim novinarskim krugovima kruži priča kako je sam Putin odredio sastav i vrstu smrtonosnog plina. Javnost je bila naprosto omamljena ekspeditivnošću vrhovnog zapovjednika Ruske armije.

U ovome poglavlju autorica tematizira narav odnosa vlasti spram građana u okvirima ruske borbe protiv terorizma. Voljom Kremlija, taoci su položili svoje živote radi općenacionalnog interesa. Nitko se na njih nije ni osvrnuo, niti javnost, niti opozicija, niti Zapad. To isto biračko tijelo čije je sinove i kćeri eliminirao poradi višeg cilja, "narodnim izjašnjavanjem" 14. ožujka 2004. godine, omogućilo mu je da osvoji drugi predsjednički mandat, dok se opozicija uspješno pretvarala da ne postoji (tako se, uostalom, prema njoj odnosio i sam Putin). "Akakij Akakijevič Putin II.", kako mu je Politkovska znakovito nadjenula nadimak u naslovu sedmoga poglavlja, izveo je *remake* sovjetske pobjede na izborima: glasački listići su rezignirano ubacivani u glasačke kutije, jer na Uralu "što god zaokružio rezultat se zna" (str. 260.).

U osmom poglavlju naslova "Nakon Beslana" autorica se prisjeća još jedne talačke krize

koja je učinkovito prekinuta. Stotine talaca, kolateralnih žrtava oslobađajućeg juriša specijalne antiterorističke jedinice, pokopano je na periferiji Beslana, više od stotinu je nestalo. Ovoga puta je osnovano Povjerenstvo Savjeta federacije za društvenu kontrolu istrage. Istraga nikada nije pokrenuta.

Knjiga je pisana prepoznatljivim novinarskim stilom i prepuna je gotovo crnohumornih

opaski autorice. Ana Politkovska pri kraju knjige preispituje opravdanost vlastite omraženosti prema Putinu. Kojoj god se ideološkoj struji okrenula, kakav god stav zauzela spram društveno-političkih trendova postkomunističkih država, nije pronašla razloga da porekne indignitet demokratizirane Rusije i gorak okus već viđenoga.

Lana Filipčić